

8e JAARGANG
NUMMER 11
DECEMBER 1972

DAAD EN GEDACHTE

orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd

DAAD
EN
GEDACHTEN

BIJ ELKE BIJZONDERE HANDELING GAAT
HET DENKEN AAN HET DOEN VOORAF.
BIJ HET HANDELEN VAN KLASSEN OF
MASSA'S BLIJKT DE BETEKENIS VAN
HET HANDELEN PAS ACHTERAF. HIER
GAAT DE DAAD VOORAF AAN HET BE-
GRIP.

omgekeerd is het mogelijk dat de
bijzondere omstandigheden van

DAAD EN GEDACHTE

Orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

De uitgave zal worden bekostigd uit **VRIJWILLIGE** bijdragen

Red. en adm.: Corn. Outhoornstraat 1', Amsterdam - W

Postgiro 307695

DE KOMEDIE DER VERGISSINGEN

HET FEESTGEDRUIS na de ENKA-bezetting (zie "Daad en Gedachte" van november j.l.) was nog maar nauwelijks verstomd of er speelden zich binnen de Nederlandse vakbeweging gebeurtenissen af, die de lichtelijk benevelde feestgangers opnieuw reden tot gejuich schenen te geven. "De Industriebond NVV", zo schreef Gerard van den Boomen in "De Nieuwe Linie" van 1 november, "heeft de strijd om sociale maatschappij-hervorming tot in 't hart van de vakbeweging gebracht." Met die luttele woorden vertolkte hij zeer nauwkeurig de meest gangbare interpretatie van hetgeen er was geschied. Met een volkomen vertekend beeld van de gebeurtenissen in Breda voor ogen beschouwde men eensklaps Arie Groenevelt als een soort van tweede Arie van Bergen, de beroemde turfschipper, die in 1590 bij verrassing soldaten binnen de veste bracht en het daarmee mogelijk maakte haar te veroveren. Had NVV-voorzitter Harry ter Heide al niet de vlucht genomen? Al diegenen, die al hun verwachtingen op de éne kaart van "een radicalisering der vakbeweging" gezet hadden, geloofden opeens in volle ernst, dat hun kaart troef geworden was. "Groenevelt", schreef Elseviërs Magazine, "is als een wals over zijn eigen NVV gedonderd". Men sphaeruwde het van de daken, dat "Breda" toch inderdaad het begin was gebleken van een radicalere koers van de vakbeweging, gericht op "een snelle anti-kapitalistische maatschappij-vernieuwing". In de algemene vreugderoos was er niemand die zich afvroeg, wat daaronder eigenlijk moest worden verstaan. Aan de vraag waar voor een dergelijke koers binnen de vakbeweging dan wel de mogelijkheden lagen kwam men in het geheel niet toe.

Binnen een week was het gejuich al weer verstomd. Twaalf dagen nadat Harry ter Heide zijn voorzittersfunctie ter beschikking had gesteld maakte de Wekelijkse Industriekrant (WIK) - 't officiële orgaan van Groenevelts bond - het zijn ledenlezers duidelijk, "dat ook ditmaal de storm zou luwen". In de bewuste beschouwing met de véélzeggende titel van "De eenheid voorop" werd geconstateerd, dat "in feite de windkracht reeds merkbaar was afgenomen".

Aan de juistheid van de bewering viel eenvoudig niet te twijfelen. Op dezelfde 30ste oktober, dat een "Volkskrant"-redacteur betoogde, dat de breuk tussen Ter Heide en Groenevelt allerminst toevallig was - "omdat zij de exponenten van twee verschillende opvattingen binnen de vakbeweging" zouden zijn - en bepaald moeilijk zou kunnen worden geheeld "omdat de Industriebond NVV daartoe concessies

zou moeten doen, waartoe de bereidheid bepaald niet groot te noemen was", was er al een nummer van WIK ter perse, waaruit de bereidheid tot wederzijdse concessies duidelijk viel op te maken. "De Industriebond NVV", zo heette het daar (WIK van 1 november 1972), "is niet de koppige dwarsligger, waarvoor hij in de rechtse pers zo vaak is uitgemaakt" en - voegen wij er aan toe - door "linkse" idealisten vaak gehouden wordt. In hetzelfde nummer werd óók betoogd, dat de Industriebond NVV "niet op het conflict had aangestuurd" en "het aftreden van Ter Heide nooit had gewild", ja het zelfs "uitermate betreurde".

Dat was wel een geheel ándere taal dan men van "radicale vernieuwers van de vakbeweging" zou hebben verwacht. Maar de waarheid gebiedt te zeggen dat het een pure vergissing is om Groenevelt c.s. daarvoor te houden. Het is één van de vele vergissingen, die het spektakelstuk, dat tussen 27 oktober en 10 november op het vakbondstoneel werd opgevoerd, tot "een komedie der vergissingen" hebben gemaakt. "Wat allen in de vakbeweging bindt", schreven WIK en andere NVV-bladen op woensdag 8 november, "overtreft verre alles wat men aan verschillen signaleert, zeker nadat deze tot ware proporties zijn teruggebracht." Het zijn woorden waarop niets valt af te dingen. Eenmaal tot de ware proporties teruggebracht, bleek de storm niet meer dan een storm in een glas water te zijn geweest.

Als een "komedie der vergissingen" menen wij het zojuist aanschouwde stuk te moeten bestempelen. Laat ons die karakterisering nader toelichten:

- Eerste vergissing (reeds terloops genoemd): Arie Groenevelt, de man die tot de metaalbewerkers zei, dat hij ze "op de barricaden" zou roepen, maar de inlossing van die belofte vervolgens alsmáar uitstelde, de man, die - toen hij door zijn achterban g e d w o n g e n werd om iets te doen - zijn "veldtochtsplan" aan de tegenstander bekend maakte nog eer hij zijn "troepen" had gemobiliseerd, daarmee zijn tegenstander de gelegenheid bood om het slagveld te kiezen en vervolgens - toen dat "slagveld" de rechtszaal bleek te zijn - deels werd verslagen, deels door mr. Stheeman uit zijn moeilijkheden werd gered, is geen anti-kapitalistisch strijder, maar een vakbondsman als alle anderen. Toen er een onschuldig compromis uit de bus was gekomen en natuurlijk niet de veronderstelde radicalisering, toen sprak Groenevelt n i e t de hoop uit, dat de leden van zijn bond zich schrap zouden zetten en zich alsnog voor radicalisering zouden uitspreken. Integendeel, Groenevelt verklaarde 1): "Het zou jammer zijn ald de meerderheid het (bekokstoofde) beleid afwijst, omdat we dan niet in de gelegenheid zijn de schade te repareren, die we samen hebben gemaakt. Herstel van die schade is vooral in het belang van het NVV."

Het standpunt van de "linkse" idealisten was altijd geweest, dat het NVV-beleid, waarvan onder anderen drs. Harry ter Heide de exponent was, schade berokkende aan de arbeiders en dat 't van belang was, dat juist dát beleid werd omgebogen. Niet aldus Arie Groenevelt. Die spreekt hier van de eventuele radicaliseringspoging als van "de schade", die in het belang van het NVV "gerepareerd" zou moeten worden. Wie in deze Groenevelt een soort van "hemelbestormer" had gezien, moet op dat moment toch wel het gevoel gekregen hebben dat hij plotseling in de onderwereld was verzeild geraakt!

- Tweede vergissing: Zelfs indien Arie Groenevelt - wat zoals gezegd geenszins het geval is - w é l een "hemelbestormer" zou wezen, dan nog zou dat niets veranderen aan 't wezenlijke karakter van de vakbeweging en aan de ontwikkelingsmogelijkheden die haar op grond van haar karakter en haar functie in de kapitalistische samenleving zijn gegeven. De vakbeweging, verkoopcentrale van de arbeidskracht, is een orgaan van de kapitalistische maatschappij. Het is een illusie te

1) "De Volkskrant" van 4 november 1972.

verwachten, dat men een dergelijk orgaan in een strijdorganisatie tegen het kapitalisme zou kunnen omsmeden. Het tegenargument, dat de Industriebond NVV, in onderscheid tot het NVV, in het jongste verleden dan toch maar "anti-kapitalistische strijd" zou hebben gevoerd, berust op gezichtsbedrog: niet de Industriebond NVV streed bij het metaalconflict tegen het ondernemersdom, maar de arbeiders deden dat. Niet Groenevelt c.s. laptten het vonnis van mr. Stheeman aan hun laars maar de metaalbewerkeren, georganiseerden, zowel als ongeorganiseerden!

- Derde vergissing: Bij zijn aftreden heeft NVV-voorzitter Harry ter Heide gesproken over het verschil in opvatting over strategie en taktiek van de vakbeweging. Hij zei bij die gelegenheid: "Tegenover elkaar staan, enerzijds het streven naar maatschappij-hervorming en bewustwording, waarbij de belangenbehartiging als bijprodukt wordt beschouwd, anderzijds de opvatting, dat de belangenbehartiging voorop dient te staan, waar maatschappijhervorming en bewustwording uit voortvloeien." Deze verklaring van Ter Heide is - geheel ten onrechte - voor zoete koek geslikt. Met de woorden "maatschappij-hervorming" en "belangenbehartiging" schein het conflict tussen Groenevelt en hém even eenvoudig als juist geschilderd. Niemand heeft er verder bij stilgestaan, zeker niemand van de "linkse" idealisten, voor wie ze koren op de molen waren en die er hún kijk op de vakbeweging door zagen bevestigd. Toch zouden naar onze mening die woorden de aanleiding tot een reeks van vragen hebben moeten vormen.

Eerste vraag: Wat wordt er eigenlijk precies bedoeld wanneer er - van weerskanten overigens - van "belangenbehartiging" wordt gesproken? Bahartiging van de belangen van de arbeiders? De vele honderden "wilde" stakingen, die er sedert 't einde van de tweede wereldoorlog in Nederland zijn geweest, zijn juist daarom altijd "wild" geweest, omdat de vakbeweging weigerde voor datgene wat de arbeiders als hun belang beschouwden in het krijt te treden. Wat de vakbeweging behartigd heeft is het belang van de "arbeidsvrede", het belang van het ondernemersdom. Of meent drs. Ter Heide in volle ernst, dat "de belangen van de arbeiders" behartigd werden toen de inmiddels overleden NVV-verbondsbestuurder Ad Vermeulen in april 1955 in Amsterdam uit het stakingsfront van het gemeentepersoneel de NVV-leden probeerde los te weken? Behartigde Liefwaard van de Algemene Bedrijfsgroepen Centrale de belangen van de arbeiders, toen hij in 1965 een staking in de Groninger strokarton-industrie trachtte te breken? Behartigde Mijnikman van de metaalarbeidersbond de belangen van het Werkspoor-personeel toen hij in een vergadering in het Utrechtse Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen zijn kaderleden een positie liet innemen, die lijnrecht tegengesteld was aan de positie van hun collega's in het bedrijf? Was het om de belangen van de havenarbeiders te behartigen, dat de Transportbond in september 1970 de Rotterdamse staking saboteerde?

Tweede vraag: Als de "belangenbahartiging" die Ter Heide voorstaat niets te maken heeft met een behartiging van de arbeidersbelangen, heeft dan misschien de "maatschappij-hervorming" die Groenevelt wil, iets te maken met de opheffing van het kapitalisme, met de opheffing van de loonarbeid? Het antwoord luidt: nee! De "maatschappij-hervorming" die Arie Groenevelt voor ogen zweeft, is - zoals hij het zelf uiteengezet heeft in een bijeenkomst in café-restaurant "'t Rood Hert" in 't Friese dorp Bergum - "een herstructuering van deze verziekte maatschappij", zodanig dat "het schrijnende verschil in welvaart, kennis en macht" verdwijnt. Groenevelt wil die "herstructuering" - getuige zijn uiteenzettingen daar in Bergum - tot stand brengen via een "progressieve" regering en samen met de kapitalisten, het laatste kwaadschiks als het niet goedschiks kan. Op dat laatste berust zijn reputatie, dat hij een "radicale" figuur zou zijn. Zijn hele "radicalisme" komt er op neer, dat hij banbliksems naar de sociale ongelijkheid slingert, doch de voortdurende produktie van die ongelijkheid niettemin intact wil laten.

Conclusie: de woorden van Harry ter Heide wekken de indruk, dat hij en Groenevelt daarin verschillen, dat Groenevelt een anti-kapitalistische strijd wil en ter Heide niet. Die indruk is verkeerd. Die verkeerde indruk wordt vooral gewekt door een onduidelijk woordgebruik. Wie termen in de mond neemt als "maatschappij-hervorming" of "anti-kapitalistische strijd" moet misverstanden scheppen, om het even of dat nu Ter Heide is of Groenevelt. Eén van die misverstanden bestaat hierin, dat het voldoende zou zijn om een anti-kapitalistische strijd te willen om hem ook inderdaad te voeren. De werkelijkheid is deze, dat men een anti-kapitalistische strijd kan willen zonder hem te voeren en dat er een anti-kapitalistische strijd gevraagd kan worden, zonder dat hij ook maar in het minst gewild wordt. Van dat laatste is sprake bij de arbeidersklasse. Wat de vakbeweging betreft: zij voert bepaald geen anti-kapitalistische strijd. Sommige vakbondsbestuurders wekken alleen maar de indruk, dat zij hem willen voeren.

- Vierde vergissing: Harry ter Heide zou 'n goede bondgenoot van het ondernemersdom zijn, Arie Groenevelt daarentegen niet. Slachtoffer van deze vergissing zijn zowel Elsevier-redacteur Cees Labeur (Elsevier-Magazine van 4 november) als Gerard van den Boomen in "De Nieuwe Linie" (nummer van 1 november). Waarom noemt Van den Boomen een man als Ter Heide "een mooie bondgenoot van de ondernemers"? Zijn oordeel berust op een uitlating, die Ter Heide ruim een jaar geleden tegenover het weekblad "De Nieuwe Linie" heeft gedaan (nummer van 30 september 1971). Ter Heide zei toen: "Wat verstaat u nou onder een anti-kapitalistische opstelling? Wat wij willen is de belangen van onze mensen op langere en kortere termijn verdedigen. En of je dat nou anti-kapitalistisch of niet anti-kapitalistisch noemt, dat laat me volstrekt koud. En dat laat de leden ook volstrekt koud."

Op grond van deze uitspraak een tegenstelling tussen Ter Heide en Groenevelt te construeren is geen gemakkelijke zaak. Van Ter Heide mag Groenevelt datgene wat hij doet best "een anti-kapitalistische strijd" noemen. Dat laat Ter Heide koud!

Van den Boomen heeft natuurlijk gelijk: Ter Heide is een bondgenoot van 't ondernemersdom. Van den Boomen zou ongelijk hebben als hij mocht denken - gelijk de jonge heer Wiegel van de VVD denkt en zoals ook Groenevelt zelf graag wil dat er gedacht wordt - dat Arie Groenevelt dat niet zou zijn. Van den Boomen heeft óók ongelijk indien hij denkt dat Ter Heide dáárom een mooie bondgenoot van het ondernemersdom is, ómdat hij verklaart, dat een "anti-kapitalistische opstelling" hem koud laat. Want dát nu laat juist het ondernemersdom weer volslagen koud, zoals het de ondernemers óók volkomen koud laat of de een of andere vakbondsbestuurder luidkeels verklaart, dat hij zich "anti-kapitalistisch" opstelt. Waarom het de ondernemers gaat is, wat de vakbeweging doet! Indien de ondernemers soms nét doen, alsof het hun wél wat kan schelen, dat de een of andere vakbondsbestuurder net doet alsof hij "anti-kapitalistisch" is, dan heeft men slechts te maken met een schijngevecht. Hoe zei Backx van de Scheepvaartvereniging-Zuid het ook al weer, toen hij zich tot zijn "goede vriend" Hülsker richtte? O ja: "Als wij soms uiterst fel tegenover elkaar leken te staan, dan geschiedde dat slechts met het oog op onze wederzijdse achterban."

Van die achterban gesproken: een ondernemer heeft liever te doen met een vakbondsbestuurder, die zijn achterban in de hand heeft, dan met een bestuurder, die door zijn achterban gewantrouwd wordt. Aan de laatste soort vakbondsbestuurder heeft een ondernemer totaal niets. Een vakbondsbestuurder, die er in slaagt met een "anti-kapitalistische opstelling" zijn aanhang te manipuleren is voor het ondernemersdom meer waard dan menig ánder vakbondsman, die zich - openlijk - minder "anti-kapitalistisch" opstelt.

- Grootste vergissing: Van den Boomen schreef: "Waar het om gaat is, of de vakbeweging ernst maakt met de belangenbehartiging en tegelijk met de omvorming van de maatschappij." Harry ter Heide zei, dat "maatschappijhervorming en bewustwording uit de belangenbehartiging voortvloeien". De waarheid is: wanneer arbeiders zélf hun eigen belangen behartigen, wanneer zij voor hun belangen zelfstandig strijd voeren, dan veranderen in en dóór die strijd hun opvattingen en dan is - zelfs al zijn de arbeiders zelf zich daar vooralsnog op geen stukken na van bewust - een dergelijk zelfstandig optreden hunnerzijds 'n bedreiging voor het kapitalisme. Inderdaad vloeien "maatschappijhervorming" en "bewustwording" uit de belangenbehartiging voort. Het is zelfs zo, dat wanneer de arbeiders hun eigen belangen behartigen, de hervorming van de samenleving al begint, nog voor zij zich daarvan bewust zijn. Maar het is niet zó, dat de "hervorming van de samenleving", nauwkeuriger gezegd: de omwenteling van de samenleving, voortvloeit uit die belangenbehartiging, waarmee zich de vakbeweging bezig houdt. Als Van den Boomen de vakbeweging de eis stelt, dat zij "ernst moet maken met de belangenbehartiging en t e g e l i j k met de omvorming van de maatschappij", dan geeft hij er blijk van ten eerste niet te beseffen met wat voor belangenbehartiging zij zich bezig houdt en ten tweede stelt hij haar een onmogelijke eis. Voor zover hij schijnt te menen, dat Groenevelt aan die eis al tegemoet komt, ziet hij de zaak in het verkeerde licht, is hij een slachtoffer der vergissingen.

Arie Groenevelt heeft niet als een moderne turfschipper van Breda, de strijd om "sociale maatschappij-hervorming" tot in het hart van de vakbeweging gebracht, zoals Van den Boomen beweert. Wat Groenevelt doet, doet hij, omdat hij beseft, dat de vakbeweging de schijn moet wekken de vijand van het ondernemersdom te zijn wil zij haar functie in het belang van het ondernemersdom naar behoren kunnen vervullen. Niet het belang van de arbeiders is bij Groenevelt in het geding, maar het belang van de vakbeweging. Tegen Cees Labeur van "Elsevier" heeft hij gezegd: "Ik ben geen geboren dwarsligger. Ik ben er alleen van overtuigd, dat de vakbeweging het de laatste 25 jaar niet goed heeft gedaan in Nederland. In die zin, dat zij zich telkens weer gecompromitteerd heeft met de ondernemersstreken". Daar slaat Groenevelt inderdaad de spijker op de kop. Het conflict tussen hem en Ter Heide gaat niet over de doelstellingen van de vakbeweging, maar - zoals Ter Heide volkomen juist gesteld heeft - over de tactiek. Over de doelstellingen zijn Groenevelt en Ter Heide het wel eens. Maar bij het nastreven van die doelstellingen moet je niet zo ontactisch zijn, dat je gecompromitteerd wordt.

Groenevelt wil, dat de vakbeweging zich schijnbaar radicaler opstelt om haar functie in het kapitalisme beter te kunnen uitoefenen. Dat heeft totaal niets met de strijd om "sociale maatschappij-hervorming" te maken. Maar wanneer Van den Boomen schrijft dat het "hard nodig" is, heeft hij gelijk. En als een man als prof. Van Zuthem - met wie wij overigens niets gemeen hebben - naar aanleiding van de jongste gebeurtenissen opmerkt, dat hij "de Nederlandse vakbeweging, met inbegrip van de Industriebond NVV en Arie Groenevelt, volstrekt niet antikapitalistisch vindt" en als hij zegt dat hij "niet goed begrijpt, waarom Ter Heide weg is gegaan" dan heeft hij naar onze mening ook gelijk. Een gelijk overigens, wat niet zo heel veel zeggen wil, omdat Van zuthem de bewuste uitspraken (voorkomende in een interview met "De Nieuwe Linie" van 1 november) staande het interview weer heeft ingetrokken. Hij liet zich op grond van bepaalde uitspraken van Groenevelt door de interviewer overtuigen, dat Groenevelt althans tóch "anti-kapitalistisch" zou zijn. Zeiden we teveel lezer, toen we het opgevoerde stuk als "de komedie der vergissingen" omschreven?

E E N B R I T S E H A V E N A R B E I D E R O V E R
P O L I T I E K E I D E A L I S T E N

ZELDEN, geloven wij, is het verschil tussen de oude, traditionele arbeidersbeweging van gisteren en de komende, nieuwe, zelfstandige arbeidersbeweging van morgen zó scherp en kernachtig tot uitdrukking gebracht als het in de loop van de afgelopen zomer - overigens volstrekt onbewust natuurlijk - geschiedde door een britse havenarbeider.

Het gebeurde in de laatste week van juli. Vijf shopstewards van de Londense dokwerkers waren - op grond van de in het begin van dit jaar van kracht geworden nieuwe wet op de Industriële Betrekkingen - voor het gerecht gedaagd. Ze hadden geweigerd te verschijnen en daarop had de rechter een arrestatiebevel tegen hen uitgevaardigd. Het gevolg van een en ander was, dat ze waren opgesloten in de in Noord-Londen gelegen Pentonvillegevangenis.

Buiten de bajes verzamelden zich in de week na hun arrestatie enorme menigten van arbeiders: dokwerkers in de eerste plaats maar ook arbeiders van de containerbedrijven en ook arbeiders uit andere bedrijfstakken en grote groepen van werklozen. Voor de gevangenispoort speelden zich heftige tonelen af. De spanning tussen de verzamelde arbeiders en de Londense politie groeide van dag tot dag.

Op een van die dagen werd één der voor de gevangenis postende havenarbeiders aangesproken door een jonge man, die, getuige zijn woorden, kennelijk behoorde tot een van de vele kleine groeperingen van politieke idealisten, die overal worden aangetroffen. Of hij behoorde tot de ILP (de onafhankelijke arbeiderspartij) dan wel tot de Trotskisten of de Maoïsten vermeldt de geschiedenis niet, maar doet er ook bijzonder weinig toe. Interessant namelijk is minder wat nu precies de bewuste jongeman zei - en wat door onze getuige van 't gesprek ook niet nauwkeurig werd verstaan - dan wel wat de aangesproken havenarbeider luidkeels en toornig antwoordde. Uit dat antwoord viel bovendien de aard van de door de jongeman gemaakte opmerking nauwkeurig af te leiden.

"Kerel", zei de aangesprokene, "als je eens wist hoe lang jij en je soortgenoten me al meters de keel uithangen met jullie gezwets over 'revolutie'. Ik kan je verzekeren, dat ik er zo langzamerhand kots- en kotsmisselijk van word. Dacht je nou werkelijk, dat ik hier stond om 'revolutie' te maken? Nou dan heb je het mis hoor! Ik sta hier enkel en alleen maar om de klassenstrijd te voeren. Doodgewoon nergens anders om dan om voor de belangen van mijn klasse te strijden. En van die strijd snapt jouw soort geen ene moer!"

De woedende Londense dokwerker had de spijker op de kop geslagen. De politieke idealisten vinden het nodig om de revolutie te prediken. Van het omwentelende karakter van de klassenstrijd, die de arbeiders ter verdediging van hun belangen voeren, hebben zij géén kaas gegeten. Inplaats van te beseffen, dat de klassenstrijd van de arbeiders de omwentelende kracht in de maatschappij is, verwachten zij, dat de klassenstrijd een gevolg zal zijn van hun 'revolutie'-prediking. Voor hen spruit de klassenstrijd niet voort uit de maatschappelijke situatie waarin de arbeider zich bevindt, voor hen is de klassenstrijd het gevolg van een idee. Vandaar dat wij hen als politieke idealisten bestempelen. We zouden ook kunnen zeggen, dat ze behoren tot de ideologen, die de werkelijkheid op zijn kop zetten.

E E N N I E U W D U I T S T I J D S C H R I F T :
" Z W A R T E P R O T O K O L L E N "

IN JULI j.l. verscheen het eerste nummer van een nieuw Duits tijdschrift, waarvan inmiddels in oktober de tweede aflevering is verschenen. Het tijdschrift draagt de naam van "Schwarze Protokolle" ("Zwarte protokollen") en vermeldt als ondertitel "Over de theorie van de linkse beweging". Het tijdschrift wordt uitgegeven door een kleine groep van opvallend jonge mensen, hoofdzakelijk studenten, van wie wij er enkele ontmoet hebben. Wat het allereerste aan hen opvalt is, dat zij zich als type volledig, maar dan ook volledig onderscheiden van dát type jongelui, dat men in alle "voorhoede-bewegingen" aantreft. Wat in de tweede plaats onmiddellijk aan hen opvalt is, dat zij geen enkele binding hebben met welke theoretische stroming in de arbeidersbeweging dan ook. Ze hebben geen leninistisch-, geen stalinistisch-, geen trotskistisch-, geen maoïstische-, geen sociaaldemocratisch- en evenmin een radenkommunistisch verleden. Ze missen iedere traditie.

Wat deze groep "Zwarte Protokollen" verder kenmerkt is e r n s t , bijna zouden we zeggen: wetenschappelijke ernst. Hun instelling is uitermate kritisch. De kwaliteit van de twee tijdschriftnummers die ze tot nu toe hebben doen verschijnen is in één woord: voortreffelijk.

Met dat woord "voortreffelijk" bedoelen we geenszins, dat we ieder woord dat in de verschenen tijdschriftnummers staat afgedrukt voor onze rekening zouden willen nemen. We bedoelen er mee, dat de bijdragen op een bijzonder hoog niveau staan en dat de schrijvers van die bijdragen bepaald weten waarover zij spreken.

Het tijdschrift "Zwarte Protokollen" is puur theoretisch en behandelt tot dusverre nauwelijks de dagelijkse gebeurtenissen die zich aan het klassefront afspelen op de manier waarop bijvoorbeeld "Daad en Gedachte" dat poogt te doen. De inhoud van "Zwarte Protokollen" bestaat niet uit bijdragen die vanuit een bepaalde theoretische achtergrond zijn geschreven, de bijdragen handelen over de theorie zelf.

't Eerste nummer is bijna geheel gewijd aan een diepgaande en bijzonder scherpe kritiek op het bolsjewisme. Zij wordt ondernomen, niet aan de hand van bijvoorbeeld het praktisch optreden der diverse bolsjewistische partijen, maar aan de hand van één bepaald theoretisch werk van Lenin.

Zoals men vermoedelijk wel weet is iets dergelijks ook in het verleden een paar keer ondernomen. Herman Gorter leverde in het begin van de jaren '20 een principiële kritiek op 't leninisme aan de hand van Lenins brochure over de z.g. "Linkse Kinderziekten". In de jaren '30 ondernam Anton Pannekoek, wat uitgebreider en dieper, hetzelfde nóg eens, maar toen aan de hand van Lenins filosofische werk over "Empiriocriticisme en materialisme". 't Resultaat van Pannekoek's analyse werd neergelegd in het boekje "Lenin als filosoof". Nog weer later, tegen het eind van de jaren '30, heeft de toen in Mexico wonende Duitse radenkommunist Otto Rühle nog weer eens - 'n vrij fragmentarische - kritiek op het leninisme geleverd, wederom aan de hand van de "Kinderziekten".

In "Zwarte Protokollen" wordt naar de bewuste studies niet verwezen. Men kan zich niet onttrekken aan de indruk, dat de daar gegeven analyse berust op geheel zelfstandig onderzoek. Het boek van Lenin, dat - mogen we wel zeggen - uiteengerafeld wordt, is een ander boek dan waarvan Gorter, Pannekoek en Rühle bij hun kritiek zijn uitgegaan. "Zwarte Protokollen" analyseert de bolsjewistische theorie aan de hand van Lenin's werkje "Over de belasting in natura". Naar onze smaak is het een bijzonder knappe analyse, waarvan de uitkomsten wezenlijk overeen-

stemmen met die welke vooral Pannekoek gevonden heeft. Ergens in Pannekoeks boekje "Lenin als filosoof" komt de uitspraak voor, dat "Lenin het werkelijke marxisme nooit gekend heeft" en de strekking van Pannekoeks betoog is deze, dat de leninistische theorie in geen enkel opzicht als de theorie van de strijdende moderne arbeidersklasse kan worden beschouwd. Aan dal alles moet men bij het lezen van de uitvoerige studie in "Zwarte Protokollen" voortdurend denken.

Het tweede nummer van het nieuwe Duitse tijdschrift, pas in ons bezit en nog niet doorgenomen, handelt geheel over Rosa Luxemburg en haar theoretische positie in de arbeidersbeweging. De studie wekt, bij vluchtig doorbladeren, dezelfde gedegen indruk.

Het eerste nummer van "Zwarte Protokollen" bevat een voorwoord, waarin o.a. min of meer het program van het tijdschrift wordt ontwikkeld. Daar staat onder andere te lezen, dat "het niet om Marx gaat of om de traditie van bijvoorbeeld de eerste mei, maar om een niets ontziende kritiek op al het bestaande." Dat is een sympathieke strijdkreet. "Zwarte Protokollen" is kennelijk van plan om de vele heilige huisjes in de arbeidersbeweging aan te vallen. Als dat program inderdaad wordt uitgevoerd zullen wij nog wel meer dan eens op het tijdschrift terugkomen.

=====

REDDING VOOR WIE DAN WEL ?

In de Nieuwe Rotterdamse Courant/Handelsblad van 3 november j.l. heeft prof. dr. F. Hartog een korte beschouwing gepubliceerd onder de titel "Reddende klasse". Hij betoogt daarin, dat er sedert ongeveer zo'n tweehonderd jaar telkens opnieuw bepaalde - niet religieuze- maar maatschappelijke - heilsverwachtingen ontstaan, waarbij telkens alle hoop voor de toekomst op een bepaalde klasse wordt gevestigd. In elk van die heilsverwachtingen, aldus het betoog van prof. Hartog, treedt een bepaalde klasse op als redster van de samenleving en bij iedere nieuwe heilsverwachting is het een andere klasse die deze rol vervult.

Prof. Hartog somt er een aantal op. Het oudste voorbeeld, zegt hij, zijn de Franse fysiocraten van de 18e eeuw, "die de uitgebuite boeren in het middelpunt van hun 'natuurlijke orde' plaatsten. De boeren waren in hun gedachtengang de enige produktieve klasse, die de meerwaarde produceerden waarvan de andere klassen leefden."

"Vervang", zo vervolgt prof. Hartog, "boeren" door "arbeiders" en we krijgen het Marxisme, als tweede voorbeeld van het bouwen op een heilbrengende klasse." In de loop van zijn beschouwing voegt hij daar dan nog andere aan toe, zoals:

- heilsverwachtingen in de ontwikkelingslanden, waarbij de "niet door politiek gekonkel aangetaste" soldaten de rol van de "reddende klasse" vervullen;
- "neo-marxistische" heilsverwachtingen, die hun hoop vestigen op de studenten.

De opsomming is voor prof. Hartog slechts een aanloop tot datgene wat hij eigenlijk te zeggen heeft, een eerste aanloop, want hij benadert het probleem dat hem bezighoudt trapsgewijze. Na eerst de "heilsverwachtingen" als zodanig te hebben genoemd, zoekt hij het antwoord op de vraag, waarom er steeds weer nieuwe "heilsverwachtingen" ontstaan. Naar zijn mening gebeurt dat, omdat telkens weer de klasse waarop men zijn hoop vestigt de verwachtingen niet vervult. Als gevolg

daarvan treedt er een "verspringing" van de heilsverwachting op.

Na deze, hier kort samengevatte, beschrijving van het verschijnsel, komt prof. Hartog tot datgene wat voor hem de kern van de zaak vormt. Hij zegt dan:

"Het projecteren van het heil op een onderliggende klasse geeft een vertekend beeld van de werkelijkheid. Maatschappelijke hervormers, die de samenleving in een stroomversnelling willen brengen, hebben in de meeste gevallen zulk een onrechte klasse nodig om aan hun woorden kracht bij te zetten. Zonder deze klasse hebben zij alleen maar 't woord. Met deze klasse hebben zij ook de daad. Zij spannen haar voor hun ideeën. De klasseprojectie van het heil is in belangrijke mate een ideologie. Iedere nieuwe heilsleer heeft behoefte aan een nieuw proletariaat."

Even verder komt prof. Hartog tot zijn conclusies. Hij stelt de vraag: "Hebben wij wel een reddende klasse nodig? Waarvan moeten wij eigenlijk gered worden?" Zijn standpunt is, dat "de ideologen door hun idee van een heilbrengende klasse dikwijls meer onheil dan heil stichten". "Wie", zo eindigt hij:

"Wie niet ingekapseld is door het bestaande bestel, loopt groot gevaar ingekapseld te worden door een of andere ideologie. Maar mettertijd leren we daar misschien van. Dan kan een bourgeois zich weer bourgeois noemen."

En die laatste woorden van zijn stukje slaan dan op het eerder daarin gesignaleerde feit, dat "vrijwel niemand er openlijk voor durft uit te komen, dat hij bourgeois is en wil zijn" ondanks 't feit, zegt prof. Hartog, dat die bourgeois-klasse toch belangrijke positieve eigenschappen heeft, zoals "degelijkheid, spaarzaamheid en bereidheid tot persoonlijke inspanning."

+ +
+

Het hier sterk verkorte weergegeven betoog van prof. Hartog roept zeer tegenstrijdige gevoelens wakker bij ons. Enerzijds bekruipt ons de lust een krachtig applaus te laten horen. Anderzijds voelen we de neiging bij ons opkomen tot een zo scherp mogelijke kritiek. Zijn verwijt aan de "maatschappelijke hervormers", dat zij een onrechte klasse "voor hun ideeën spannen", dat zij "een vertekend beeld van de werkelijkheid" geven en "ideologen" zijn, is ons uit het hart gegrepen. Met die stelling zijn wij het volledig eens. Oneens zijn wij het echter met al datgene waarin prof. Hartog die stelling heeft verpakt. Om niet te worden misverstaan zullen wij ons hier éérst met zijn "verpakking" bezig houden, dat wil dus zeggen met al datgene, wat wij in zijn beschouwing voor onjuist houden. Hoe vreemd het ook moge schijnen, de lezer zal daarbij bemerken, dat juist onze verschillen met prof. Hartog de verklaring vormen voor het feit, dat wij op één belangrijk punt met hem overeenstemmen.

Prof. Hartog noemt zowel de leer van de Franse fysiocraten als het marxisme een "heilsverwachting" die op een bepaalde, "buiten het establishment staande" klasse zou zijn gericht: bij de fysiocraten de boeren, bij het marxisme de arbeiders. Zowel in het ene als in het andere geval heeft prof. Hartog naar onze mening ongelijk.

De fysiocraten waren de eerste economen, die 't verschijnsel van de meerwaarde - bij hen het "produit net" (schone of zuivere opbrengst) geheten - systematisch onderzochten. Doordat zij dit verschijnsel uit de productie hebben trachten te verklaren, legden zij de grondslag voor een vruchtbare analyse van het kapitalistisch productieproces. Dat zij, zoals prof. Hartog beweert, "de

uitgebuite boeren" in het middelpunt zouden hebben geplaatst van wat zij de "ordre naturel" noemden, lijkt ons niet juist. Weliswaar verkondigt een fysiocraat als Quesnay heel duidelijk, dat alleen de agrarische arbeiders de meerwaarde scheppen en niet de grondeigenaren, maar niettemin was het hele begrip van de "uitbuiting" - dat prof. Hartog hun toeschrijft en met behulp waarvan hij de op 'n ontrechte klasse gerichte "heilsverwachting" construeert - de fysiocraten vreemd. Niet als gevolg van een uitbuiting ontstond volgens hen het "produit net", maar als een g i f t v a n d e n a t u u r !

Voor zover de fysiocratische leer op iets "gericht" was - om met prof. Hartog te spreken - is dat "iets": de burgerlijke maatschappij. Maar dan: de burgerlijke maatschappij zoals die er uit ziet op het moment, dat zij bezig is zich uit het feodalisme te ontwikkelen. Die bewering lijkt op het eerste gezicht te worden geloochenstraf door de omstandigheid, dat een fysiocraat als Quesnay zich voor de absolute monarchie uitsprak en een fysiocraat als Mercier de la Rivière de mens voorbestemd achtte om te leven onder het despotisme. In werkelijkheid blijft er natuurlijk noch van de absolute monarchie, noch van het despotisme ook maar één steen op de andere, wanneer er ernst gemaakt wordt met het beginsel van het "laissez faire, laissez aller" - 't vrije spel der maatschappelijke krachten, dat de fysiocraten niet moe werden te verkondigen. Als Turgot, minister geworden, een eerste poging doet dat beginsel - en andere fysiocratische beginselen - toe te passen, dan beleeft Frankrijk iets, dat een aanloop vormt tot datgene wat pas de Franse revolutie zal volbrengen. Van die aan de horizon opdoemende sociale omwenteling zijn de fysiocraten precies eender als de encyclopedisten de "profeten". Maar de boodschap die zij verkondigen is geen "heilsverwachting", maar een soort van analyse der maatschappelijke ontwikkeling.

Een analyse der maatschappelijke ontwikkeling te zijn, geldt voor het marxisme in nog veel sterker mate dan voor de leer der fysiocraten. Geen "heilsverwachting" is het, die op een "heilbrengende klasse" bouwt, maar een poging tot verklaring van een voor ieder zichtbare, ook door vele anderen lang vóór Marx waargenomen klassenstrijd, die uit reële sociale tegenstellingen voortspruit en daarmee onverbrekkelijk verbonden is.

Die sociale tegenstellingen kleven aan de kapitalistische produktieverhoudingen, die ook de elkaar vijandige klassen hebben voortgebracht. Zolang die produktieverhoudingen bestaan zal er sprake zijn van hun onderlinge strijd, die evenals de strijd tussen andere klassen in het verleden slechts met de zege van de onderdrukte-, de nederlaag van de heersende klasse zal kunnen eindigen. Maar niet t e r w i l l e van die uitkomst, geenszins v a n w e g e dat h i s t o r i s c h e perspectief wordt de strijd gevoerd, maar voor zeer concrete en voor de hand liggende doeleinden, die onmiddellijk verband houden met de dagelijkse omstandigheden waaronder de betrokkenen aan de produktie deelnemen.

Niet om "het heil" te brengen - aan wie dan ook - gaan arbeiders in staking, maar om betere lonen en arbeidsvoorwaarden te bewerkstelligen. Hun praktisch handelen wordt hun niet door ideeën ingegeven, maar voorgeschreven door belangen! Met de een of andere "redding" heeft dat praktisch handelen helemaal niets uit te staan. Wat of wie zou daardoor dan wel gered worden? Niet het ondernemersdom, waartegen - als koper en beheersers der arbeidskracht - de strijd gericht is! Niet de gegeven samenleving, die er door wordt omgewenteld en ten grave gesleept! Niet de arbeidersklasse zelf, die er uiteindelijk als klasse slechts door kan worden o p g e h e v e n !

Verre ervan dat het marxisme de weg naar de een of andere "redding" der samenleving zou wijzen, mondt zijn analyse van de in de samenleving werkzame krachten juist in het tegendeel uit. Het verkondigt niet de "redding der maatschappij"

door de arbeidersklasse, maar haar ondergang! Als men dat een "boodschap" wenst te noemen, hebben wij daar geen bezwaar tegen, m i t s die "boodschap" n i e t wordt opgevat als de verkondiging van een idee, die met b e h u l p van de arbeidersklasse zou moeten worden verwezenlijkt. Het marxisme zegt niet wat de arbeidersklasse b e h o o r t te doen, maar het analyseert datgene wat zij g e - d w o n g e n is te doen en d o e t op grond van haar maatschappelijke positie.

Dit betoog keert zich tegen prof. Hartog voor zover hij ten onrechte het marxisme voor een "heilsleer" houdt. Het keert zich niet tegen die prof. Hartog, die de simpele vraag stelt of wij wel een "reddende klasse" nodig hebben en waarvan wij eigenlijk "gered" moeten worden. Wij houden dat voor een gerechtvaardigde vraag. Het is zinnig om die aan allerlei maatschappelijke hervormers te stellen, maar 't is onzinnig om de ideeën van die hervormers te verwisselen met de analyse van Marx, die met dat soort hervormers meedogenloos de draak stak en ze - net als prof. Hartog doet - tot ideologen stempelde.

Het is belangwekkend overigens om te zien, hoe prof. Hartog, die ten strijde trekt tegen de ideologen, zonder het zelf te vermoeden al hun slachtoffer is geworden nog voor het tussen hem en hen tot een eerste treffen is gekomen. Eer hij in zijn stukje aan de ideologen - terecht - verwijt dat zij de maatschappelijke werkelijkheid vertekenen, heeft hij zélf al de bodem der werkelijkheid verlaten.

Het gebeurt dáár, waar hij over "het verspringen van de heilsverwachtingen op steeds nieuwe klassen" komt te spreken, maar daarbij als voorbeeld dan groepen ten tonele voert, die slechts door de ideologen hetzij werkelijk als klassen worden beschouwd, hetzij voor de klassen in de plaats worden geschoven, maar die in werkelijkheid totaal geen klassen zijn. Soldaten en studenten kunnen niet als zodanig worden aangemerkt, omdat zij geen produktieve functie uitoefenen. De soldaten van een beroepsleger staan v o l l e d i g buiten de produktie. In een leger van dienstplichtigen staan zij er tijdelijk buiten, maar blijven zij voor de duur van hun dienstdaag tot de klasse behoren waaruit zij nu eenmaal stammen op grond van feitelijkheden die door hun tijdelijke inlijving in het leger niet worden aangetast, maar omgekeerd door hun (tijdelijke) plaats binnen de militaire hiërarchie veelal worden geaccentueerd. Voor de studenten, in overgrote meerderheid nog altijd niet uit de arbeidersklasse afkomstig, geldt in wezen precies hetzelfde.

Als prof. Hartog schrijft, dat er ideologen zijn, die "veelal wedden op de studenten als stoottroep van de revolutie", dan is dat wel wáár, maar prof. Hartog ziet daarbij dan niet, dat wat "de strijd voor de revolutie" wordt genoemd, niets anders is dan de subjectieve strijd voor "de revolutie- i d e e", die volstrekt niets uitstaande heeft met de dagelijkse strijd van de arbeiders voor hun klasse- b e l a n g e n, waarvan een revolutie, dat wil zeggen een omwenteling der produktieverhoudingen, slechts de (objectieve) uitkomst is, onbedoeld en ongewild.

Studenten, die géén klasse vormen, kunnen inderdaad - en doen dat ook - ijveren voor een i d e e van de "revolutie" (wat daar dan ook mee bedoeld moge worden). Maar i d e e ë n - óók de revolutie-idee - hebben zich, gelijk Marx al bijzonder goed wist, in de historie nooit anders dan hopeloos geblameerd. Dat was bijvoorbeeld op bijzonder krasse wijze het geval met de revolutie-ideeën van de bourgeoisie, de ideeën van "vrijheid, gelijkheid en broederschap", die men tesamen de door prof. Hartog verdonkeremaande "heilsverwachting" van de bourgeoisie zou kunnen noemen. Maar juist bij dit voorbeeld blijkt duidelijk, dat "heilsverwachtingen" alleen maar van betekenis zijn voor ideologen. De burgerlijke klasse zélf behaalde haar zege op adel en absolute monarchie geenszins doordat zij door dergelijke ideeën werd begeesterd, doch uitsluitend doordat zij zich niet door ideeën van de wijs liet brengen en onverbiddelijk vasthield aan haar maatschappelijke inte-

ressen.

Helemaal gevangen in de denkwereld der ideologen is prof. Hartog dáár, waar hij "het verspringen van de heilsverwachting" verklaart uit het zogenaamde feit, dat "de arbeiders verburgerlijkt raken". Hij beseft niet, dat hij bij die zogenaamde "verburgerlijking" niet met een feit te maken heeft, maar met een denkpatroon van politieke idealisten, die niet uitgaan van de arbeidersklasse zoals zij werkelijk is, maar van de arbeidersklasse, zoals zij zich die voorstellen en zoals zij volgens hen zou moeten zijn. In dát denkpatroon is de arbeidersklasse behept met morele deugden als heldhaftigheid en altruïsme; in dát denkpatroon spruit de permanente tegenstelling tussen arbeiders en ondernemerdom niet voort uit de dagelijkse ervaringen in 't produktieproces en de functie die daarin door de arbeiders vervuld wordt, maar uit het een of andere "politiek bewustzijn", dat het specifieke attribuut der politieke idealisten is. Wanneer de arbeiders zich dan allesbehalve voor de wensvoorstellingen en dagdromen dier idealisten blijken te interesseren, doch voor een groter aandeel in de door hen voortgebrachte warenmassa, dan zoeken de idealisten de fout niet in hun onrealistisch denkpatroon, nee, dan overstelpen zij de arbeiders met verwijten.

Prof. Hartog constateert terecht, dat het projecteren van "het heil" op een onderdrukte klasse een vertekend beeld van de werkelijkheid oplevert. Er bestaat een hemelsbreed verschil tussen de arbeidersklasse, zoals zij er uit ziet in het hoofd van de ideologen, en de arbeidersklasse zoals zij werkelijk is. Maar als onze hoogleraar dat verschil beschrijven wil, dan hanteert hij begrippen, die alleen maar zin hebben, indien men van het vertekend beeld van de ideologen uitgaat. Het verschil is allesbehalve dat de werkelijk bestaande arbeidersklasse "verburgerlijkt" zou zijn en dat anderzijds de arbeidersklasse-zoals-die-er-in-het-hoofd-der-ideologen uitzien dat niet zou zijn.

Wat wordt er bedoeld wanneer er van 'n "verburgerlijkte" arbeidersklasse gesproken wordt? Dat, wat het woord zelf reeds uitdrukt: een arbeidersklasse, die dichterbij de burgerij is komen te staan, die door het najagen van materiële verlangens de scherpe klassenscheiding tussen zichzelf en de bourgeoisie heeft uitgewist en dientengevolge aan strijdbaarheid heeft ingeboet.

In werkelijkheid is de arbeidersklasse door "het najagen van materiële wensen" niet dichterbij de burgerij komen te staan. De huidige arbeidersklasse staat verder van de burgerij dan de arbeidersklasse in haar begintijdperk. De tegenstelling is niet kleiner maar groter geworden en dat komt onder meer tot uitdrukking in het feit, dat de arbeiders hoe langer hoe meer zelfstandig optreden en bij hun strijd andere organisatievormen hanteren dan de nog zuiver burgerlijke organisatievormen die men in het verleden bij hen aantroft. Het komt óók tot uiting in hun toenemende onverschilligheid ten aanzien van de burgerlijke politiek en het burgerlijke leven. Het misverstand bestaat hierin, dat de ideologen menen, dat een arbeider met 'n ijskast en een t.v. dichterbij de bourgeoisie zou staan dan een arbeider zónder ijskast of t.v. Zij zoeken het verschil in die attributen, niet in de plaats en de functie in 't produktieproces. Eenmaal op 't verkeerde spoor, ontgaat het hun, dat de arbeider van nu strijdbaarder is dan de arbeider van gisteren en het ontgaat hun ook, dat de arbeiders vaak strijdbaarder zijn, naarmate zij beter worden betaald. Dat een arbeider mét een ijskast en noem maar op dikwijls genoeg veel strijdbaarder is dan zijn collega zonder, dat wil er bij de ideologen niet in, omdat het niet strookt met hun (politiek) begrip van strijdbaarheid en hun organisatie-opvattingen. Dat de arbeiders voor materiële verlangens strijden strijkt de ideologen tegen de haren in. Volgens hen "behoorden" ze voor "de revolutie" te strijden. Dat de arbeiders hoe langer hoe meer lak aan de ideologen krijgen, dat beschouwen de ideologen niet als een bewijs van volwassenheid, maar

als een ramp, een ramp "voor de arbeidersklasse" wel te verstaan, niet als dat wat het - zij het niet terstond maar wel in wezen - is: een ramp voor de bourgeoisie.

Om op prof. Hartog terug te komen: de "verburgerlijkte" arbeidersklasse waarvan hij spreekt bestaat niet. De arbeidersklasse lijkt alleen maar "verburgerlijkt" wanneer men haar bekijkt door de bril van de ideologen. Dat doet prof. Hartog. Hij zet de bril der ideologen op, op hetzelfde moment, dat hij hun toeroept, dat zij die nu eidenlijk eens moeten afzetten.

Niet alleen doordat hij van de "verburgerlijking" der arbeidersklasse spreekt toont prof. Hartog zich niet van ideologische smetten vrij. Hij ontpopt zich ook op een andere plaats in zijn stukje, namelijk daar waar hij de zogenaamde burgerlijke deugden opsomt, als een pure ideoloog, die met de werkelijkheid op zeer gespannen voet staat. Wie ook maar enigszins vertrouwd is met de wijze waarop de kapitalistische produktiewijze is ontstaan, die weet werkelijk niet wat hij leest als hij bij prof. Hartog woorden als "degelijkheid", "spaarzaamheid" en "persoonlijke inspanning" op het geduldige krantenpapier ziet prijken.

Wie er ooit wel eens van gehoord heeft, dat de basis van de kapitalistische rijkdom gelegd is door mensenroof en slavenhandel, door het massaal verdrijven van kleine boeren teneinde hun gronden voor de schapenteelt en de wolproduktie te kunnen aanwenden, wie er wel eens van gehoord heeft, hoe de eerste stormachtige ontwikkeling der kapitalistische produktieverhoudingen gepaard ging met grove beurspekulatie en aandelenzwendel, wie ooit een blik geslagen heeft in al die enquêtes, waarin sprake is van het sexuele misbruik van het vrouwelijk proletariaat door haar broodheren, wie er begrip voor heeft in welke mate een kapitalistische beurs- en bankcrisis een aanslag is op de spaarzaamheid van anderen en wie bovendien beseft, dat de deugd van de zogenaamde spaarzaamheid slechts dáár beoefend kan worden waar er iets te sparen valt, die heeft werkelijk moeite om bij prof. Hartogs schildering van de "positieve" eigenschappen der bourgeoisie niet luidkeels in lachen uit te barsten.

Ondanks dat alles echter: prof. Hartog heeft gelijk, dat de ideologen de arbeiders voor hún ideeën willen spannen, dat zij de maatschappelijke werkelijkheid op zijn kop zetten en dat "heilsverwachtingen" ertoe dienen om aan de woorden der politieke idealisten kracht bij te zetten. Zijn vraag: "Waarvan moeten wij eigenlijk gered worden?" zou hij, konsekvent doorredenerende, bijgevolg anders moeten inkleden. Zij zou als volgt moeten luiden: "Waarvan moeten de ideologen eigenlijk wel gered worden?"

Het antwoord is niet zo moeilijk. De ideologen zitten in de put, doordat de steeds zelfstandiger en volwassener optredende arbeiders zich van hun ideologieën niets meer aantrekken. Dat feit maakt, dat zij met de ondergang bedreigd worden. Van die dreigende ondergang moet een goedgelovige klasse hen redden. De zogenaamde "heilsverwachting" die zij verkondigen fungeert als een redding voor henzelf. Een redding die natuurlijk netzomin op komt dagen als 't zogenaamde "heil".

De conclusie uit dit alles ligt voor de hand: wij zijn 't wel eens met prof. Hartogs kritiek op de ideologen, maar wij zijn het niet eens met prof. Hartog. Hij koestert de hoop dat eens, wanneer de ideologische bril is afgezet, een bourgeois zich weer bourgeois kan noemen. Wat ons betreft kan een bourgeois dat al terstond. Slechts ideologen overstelpen hem met morele verwijten, slechts ideologen proberen de burgerlijke moraal met geschiedvervalsingen te vergoelijken. Voor ons is het een, noch het ander nodig. Het gaat bij de vraag tot welke klasse men behoort niet om morele deugden of om normen der moraal. Het gaat simpel om de vraag welke plaats men in het produktieproces inneemt.

=====

H E T S P R O O K J E V A N D E A R B E I D S R U S T

Op de donderdag vóór de verkiezingen verscheen het weekblad "Vrij Nederland" met 'n bijlage, getiteld "Kiezen in de politiek". De bedoeling daarvan was, de lezers wegwijs te maken. De bijlage was samengesteld uit 'n serie van vijf reeds eerder in 't bewuste weekblad verschenen artikelen plus een speciaal voor de bijlage geschreven slotartikel. In het allereerste opstel troffen we de uitspraak aan, waarom het ons hier te doen is. Ze luidt als volgt:

"Lange tijd heerste er in Nederland na de oorlog een uitzonderlijke arbeidsrust. Vergeleken met andere Westeuropese landen waren de lonen aan de lage kant, en toch werd er bijzonder weinig gestaakt..."

De bewering was allerminst nieuw. Ze is in de achter ons liggende jaren herhaaldelijk opgedist. Maar ze is in strijd met de waarheid. De veelvuldig geroemde en ook herhaaldelijk misprezen "arbeidsrust" in het Nederland van de eerste jaren na de tweede wereldoorlog is niet anders dan een sprookje; een hardnekkig sprookje, waarin blijkbaar ook een blad als V.N. op kinderlijke wijze blijft geloven.

Volgens de statistieken, opgenomen in de jaarverslagen van het Centraal Sociaal Werkgevers Verbond, kende Nederland in de 12½ jaar die op de bevrijding volgden 1.472 stakingen, waarbij 325.435 arbeiders betrokken waren en in totaal een aantal van 2.169.714 werkdagen verloren gingen. Verdeeld over de jaren ziet de statistiek er als volgt uit:

Jaar	aantal stakingen	aantal arbeiders	verloren dagen
1945	118	36.500	161.200
1946	270	72.100	681.600
1947	272	59.900	203.400
1948	183	17.700	131.400
1949	116	14.300	289.400
1950	279	17.600	162.500
1951	85	14.200	66.700
1952	40	3.800	31.200
1953	58	11.200	29.900
1954	71	18.500	59.200
1955	63	21.200	133.000
1956	80	37.000	213.000
1957	37	1.435	7.214

De cijfers, die het Centraal Bureau voor de Statistiek geeft komen niet precies met het bovenstaande staatje overeen. Het C.B.S. geeft in enkele gevallen méér stakingen, méér betrokken arbeiders en méér verloren dagen op dan de werkgeversorganisatie.

De stakingen waarop deze cijfers betrekking hebben worden in de verslagen van het Centraal Sociaal Werkgevers Verbond niet nader genoemd. Uit eigen archiefmateriaal kunnen we een aantal door stakingen getroffen bedrijven noemen. Het waren vaak genoeg vrij bekende, vrij grote en belangrijke ondernemingen. We doen een willekeurige greep:

1945: Noury & v.d. Lande, Deventer; Staatsmijn Maurits; Machinefabriek Figeo, Haarlem; Gelderman, Oldenzaal; Van Heek, Enschede; Draka, Amsterdam, Vredestein, Den Haag; de haven van Rotterdam.

1946: dok- en scheepsbouwers; hoogovens; De Baronie, Schiedam; Schiphol; rederij Koppe, Amsterdam; graan- en veembedrijf Groningen; Amsterdamse droogdokmij.; gemeentepersoneel Amsterdam; landarbeiders oude veenkolonieën; Wilton Feijenoord, Schiedam; Staatsmijnen; steenfabriek Strating in Winschoten; de haven van Rotterdam.

1947: Amsterdamse bootwerkers; Kabelfabriek, Delft; Meelfabriek Holland; Tilburgse textielarbeiders; Van Heek, Enschede; Amsterdamse textielarbeiders; Amsterdamse kolenwerkers; De Vries-Robbé, Gorinchem; Ten Cate, Almelo; Hazemeijer, Hengelo; Spaan en Bertram, Amersfoort; Hoogovens; Rotterdamse haven (januari); steenfabriek Wageningen; meelfabriek "De sleutels", Leiden; Philips, Eindhoven; Rotterdamse haven (mei); weer de hoogovens; Amsterdamse metaalbewerkers; Zaanse houtbedrijven; Amsterdamse bakkers; ten derde male de hoogovens en de ATO in Rotterdam.

1948: HTM, Den Haag; Mijn Oranje Nassau II.

1949: Haagse stucadoors; ATEK, Amsterdam; havenarbeiders van de scheepvaartvereniging Noord; Antonie Veldhoek, Weerdingerveen; British-American Tobacco Comp. Amsterdam (de achtste staking in dit bedrijf sedert de oorlog!); het havenbedrijf van Amsterdam; de Amsterdamse schoonmakers; de lassers van de Amsterdamse Dok- en Scheepsbouwrij.

1950: Havenarbeiders van Amsterdam; haven van Rotterdam; fabriek "Twenthe", Almelo; bouwvak, Amsterdam; taxibedrijf, Amsterdam; Kabelwerkers in Hollandsche Veld; Gelderman, Oldenzaal; EFA-Produkta; wederom de haven van Rotterdam; Jasmin, Rotterdam; heiers in Rotterdam.

1951: trawlvisserij; Albert Heijn en Verkade, Zaandam; hoogovens; Groninger scheepsbouw; Fokker, Amsterdam; Hedema, Almelo; diverse stakingen in het bouwvak, o.a. in Amsterdam en IJmuiden; Gero, Zeist; Verblifa, Delft; houtbedrijven Atlas, Amsterdam; Wester Suikerraffinaarderij; Rigtersbleek, Enschede; Wilton, Schiedam; "De Zaan"; Breedband, IJmuiden; Jannink, Enschede; grondwerkers van de fa. Westland, Amsterdam; wegwerkers, Heerenveen; matrassenfabriek OHO, Amsterdam; bouwbedrijf in Hengelo en Enschede.

Het zou weinig moeite kosten de statistiek én de nadere precisering uit te breiden of voor de jaren na 1951 voort te zetten. Ter weerlegging van het altoos weer opgediste sprookje lijkt ons het bovenstaande echter wel voldoende. Er rest ons nog slechts op te merken, dat er in de jaren direct na de bevrijding ook diverse stakingen met bezetting van bedrijf en werkplaats waren. Dit ter weerlegging van een ander, ook vaak verteld bakerpraatje. Van die bezettingsstakingen noemen we:

Wilton-Feijenoord (juli 1946); De Vries-Robbé, Gorinchem (oktober 1947); EFA-Produkta (juni 1950); Meelfabriek Holland (november 1947); Vredestein (mei 1952); Cromhof-Ter Kuile, Enschede (oktober 1952); Wilton, Schiedam (mei 1953); Gieterij Van Mechelen, Bergen op Zoom (juli 1953).

Nederland een oase van arbeidsrust? Vergeet het maar!

++++
Onze lezers moet het zo langzamerhand wel bekend zijn: wij - de uitgevers van "Daad en Gedachte" - stellen alleen prijs op lezers die geïnteresseerd zijn en bereid zijn op tijd hun financiële bijdrage over te maken. Wie in gebreke blijft wordt onherroepelijk van onze lezerslijst afgevoerd. Zonder geld kunnen we namelijk niet werken.
++++

H E T S C H I M M I G E B E L E I D

Dit nummer van "Daad en Gedachte" eindigt met hetzelfde onderwerp waarmee begonnen werd: het conflict tussen het NVV en de Industriebond NVV. Ons opstel "De komedie der vergissingen" namelijk was al voltooid en in "druk" gereed, toen we - alsnog - kennis kregen van een in de "Haagse Post" van 8 november j.l. verschenen reportage van Martin Schouten en Bert Vuijsje, getiteld: "Twee dagen in district 13 van de Industriebond NVV". Het is 't verslag van een reis door Drenthe met districtsbestuurder Arie Plaisier en twee van zijn collega's. In niet minder dan acht vergaderingen in negen dagen wordt 't "radikale" beleid van Arie Groenevelt onderworpen aan het oordeel van de leden, die er zich allemaal achter scharen.

Blijkens het verslag in het genoemde nummer van de "H.P." vergadert Plaisier op donderdag 2 november in het bovenzaaltje van het café Grimme in Emmen. Aan 't slot van de bijeenkomst zegt Plaisier: "Als wij van onze lijn waren afgeweken...waren we volkomen ongeloofwaardig geworden. Ik ben er trots op dat de Industriebond een beleid voert om de maatschappij te hervormen, een menselijker gezicht te geven... Ons beleid is zo duidelijk, zo eenvoudig te begrijpen."

De beide H.P.-redacteuren vertellen vervolgens, dat de aanwezige arbeiders zich bij handopsteken unaniem achter dat "glasheldere" beleid scharen. "Ze gaan", zo vervolgen zij, "naar huis om voor de middagdienst nog gauw een stukje te eten, weinig vermoedend, dat ze ja hebben gezegd op een beleid dat al niet meer bestaat. Want vijf minuten voor de vergadering begon was Arie Plaisier aan de telefoon geroepen. Zijn chef de bureau meldde vanuit Assen dat hij zojuist telefonisch vergaderd had met Arie Groenevelt. De bondsvoorzitter had zijn 14 districten verteld dat hij een compromis met het NVV had gesloten. Morgen moest de bondsraad van de Industriebond NVV daarover beslissen, maar vandaag mocht het nieuws nog niet op de ledenvergaderingen ter sprake worden gebracht."

Gevolg: de nog resterende vergaderingen in district 13 krijgen een spookachtig karakter. Het is zonneklaar dat Groenevelt al een stap terug heeft gedaan en dat de arbeiders in alle bijeenkomsten van geen concessies willen weten. Er worden herhaaldelijk opmerkingen gemaakt in de geest van: "Ik hoop dat Groenevelt zijn woorden ook waar maakt" en er wordt in een der bijeenkomsten een motie aangenomen van een dergelijke strekking. De bestuurders wéten, dat met het doen van concessies al een begin is gemaakt, maar zij zwijgen.

Aan het slot, van hun reportage schrijven de beide H.P.-redacteuren: "Hoe lang zullen Groenevelt's leden hun enthousiasme kunnen volhouden zonder dat concrete resultaten worden geboekt?" Het is een gerechtvaardigde vraag, die zij aan een der bestuurders van de NVV-bond hebben voorgelegd zonder er antwoord op te krijgen. Wat hun artikel duidelijk maakt is, dat wat Plaisier "het duidelijke beleid" noemde, duidelijk het echte beleid niet was. Dat is met andere woorden precies hetzelfde als wat wij in de eerste bladzijden van dit nummer hebben betoogd.

=====